

Peripeti

tidsskrift for dramaturgiske studier
særnummer · 2005

NYT FRANSK TEATER

Peripeti

Indhold

Forord	3
Vue over fransk teaterliv Christina Blach	7
Den inkorporerede iscenesættelse i fransk dramatradsition Annelis Kuhlmann	17
Iscenesættelsen af samtidige stykker Patrice Pavis	35
Fænomenerne Schmitt og Reza – Populær Teaterkunst? Mette Bjærge	53
Perspektiver på fransk teater i vores tid Steen Bille Jørgensen	67
Dramatiker-instruktør samarbejder Mona Remme Planche	81
Samtale med Emmanuel Darley Steen Bille Jørgensen	99
Den yderste dags dekalog er ikke et katalog Denis Lanoy	109

Peripeti

© Peripeti og forfatterne

TEMAREDAKTØRER

Steen Bille Jørgensen og Annelis Kuhlmann

Ansvarshavende redaktør: Erik Exe Christoffersen

Korrektur: Jette Odgaard Villemoes

Layout: Mads Thygesen

Forsidefoto: Eric Didym, billedet stammer fra forestillingen *Daewoo* (Avignon 2004).

Tryk: Werks Offset

Oplag: 350

ISBN 87-87906-68-6

ISSN: 1604-0325

BESTILLING OG ABONNEMENT

Afdeling for Dramaturgi

Institut for Æstetiske Fag,

Aarhus Universitet,

Langelandsgade 139,

DK 8000 Århus C

dramkj@hum.au.dk

Abonnement: to numre 120 kr.

Særnummer: 60 kr.

ADRESSE

Peripeti

Afdeling for Dramaturgi

Institut for Æstetiske Fag,

Aarhus Universitet

Langelandsgade 139.

DK - 8000 Århus C

E-mail: aekexe@hum.au.dk

Internet adresse: www.dramaturgi.au.dk/publikationer

Udgivelsen er støttet af Institut Français, Østergade 18, 1. og 2. sal, 1100 Kbh. K

Peripeti udkommer to gange årligt. Planlagte udgivelser: Henrik Ibsen (sommer 2006),

Performativitet (vinter 2006).

Skrivevejledning fås ved henvendelse til redaktionen.

Forord

Nyt fransk teater

Dramatikeren Eugène Ionesco stillede i artiklen »Toujours sur l'avant-garde« i sin bog *Notes et contre-notes* (1962) med sofistikeret og polemiserende ironi en række spørgsmål om avantgardeteatret:

Her er så hvad avant-garden betyder: et teater, der forbereder et andet teater, nærmere bestemt – dette. Men intet er nærmere bestemt, intet er andet end en etape, vort liv er selv i bund og grund transitorisk: alt er på én gang en udmunding af noget, en annoncering af noget andet. (...) avant-garden eksisterer i realiteten ikke; eller snarere, den er noget helt andet end det man tror, den er.¹

Vi mener ganske vist ikke, at vi har opklaret gåden om vor tids svar på den forsvundne avant-garde, så vi kunne holde den op i strakt arm og proklamere: Her er den! Men at teatersproget og dramatikken har fået fornyede kræfter, som forrige nummer af *Peripeti* illustrerer i forhold til den danske scene, ser vi som en realitet med fristende franske forspil. Her skal det derfor handle om at zoome ind på det fransk-franske (hvilket betyder at eksempelvis det fransksprogede belgiske, canadiske eller afrikanske teater, som naturligvis også eksisterer, er udeladt). Vi vil kort sagt lægge vægten på de vilkår og udtryk, der kan ses indenfor dagens *franske* teater.

Trods et massivt nærvær af franske teaterhistoriske klassikere (f.eks. Molière og Ionesco) samt en overflod af nye franske stykker (og dramatikere) har vi i Danmark kun fået små dryp fra »hexagonens« beholder. Navne som Yazmina Reza og Eric-Emmanuel Schmitt har været opført i Danmark med stor succes. Rezas skuespil *Liv x 3* blev spillet på Det kongelige Teater i foråret 2002, *Kunst* blev spillet på Aalborg Teater i sæsonen 1997-98, og *Tilfældets mand* blev spillet i Radio-teatret 1997 samt som *Den tilfældige mand* på Husets Teater i 1998. Schmitts *Enigma Variationer* (2003) og *Gæsten* (2004) er blevet spillet på Teatret ved Sorte Hest, og helt aktuelt spilles der i skrivende stund på samme teater Schmitts *Små ægteskabelige forbrydelser*. Mere marginalt kunne nævnes Jean-Yves Picqs skuespil *Partitur* (1991) på Café Teatret i København.

Vi har således set Molière og Ionesco på den ene side – Reza og Schmitt på den anden. Mellem det museale og det underholdende har der ikke været ret meget... eller mere præcist: der har været en undtagelse, nemlig Bernard-Marie

Koltès' dramatiske forfatterskab, som har været spillet i så godt som fuld udstrækning i Danmark gennem 80'erne og 90'erne.²

Men hvad findes der udover de sikre værdier, som trækker folk til huse? Vi vil med dette nummer af *Peripeti* prøve at give vores billede af, hvad der faktisk kom efter det Ny franske teater som en form for svar på det spørgsmål Geneviève Serreau afslutningsvis stillede i sin bog *Histoire du Nouveau Théâtre* allerede i 1966. Spørgsmålet er blevet stillet mange gange siden, og vi skal her søge at besvare det ud fra forskellige vinkler, vi ser i dag. Når man anskuer de mange nuancer, der præger samtidens dramatik og samtidig prøver at give et bud på, hvad de indebærer og betyder i dag, er der naturligvis intet sikkerhedsnet. Med andre ord kan vi ikke vide, om det udsnit, vi vælger at belyse er repræsentativt, når historien gør værdierne op.

Selvom dette franskorienterede særnummer af *Peripeti* med fokus på det nytænkning indenfor dramatikken vel næppe har main-stream karakter, er det ikke vores hensigt at henvende os til et snævert, velinformeret publikum. Tværtimod håber vi at nå en gruppe læsere, der (eksempelvis i undervisnings- eller studie-sammenhæng) interesserer sig for fransk drama, litteratur og kultur.

Anlægger man en historisk vinkel på det moderne teater, meldte der sig efter Antonin Artauds skrifter – og en massiv forkastelse af teater med realisme som virkemiddel – i 50'erne med det absurde teater en frigørende strømning. Det absurde teater tilhørte en pariser-centraliseret periode, hvor forlaget Minuit, anført af forlæggeren Jérôme Lindon, lancerede både et Nyt teater (*Nouveau théâtre*) og en Ny Roman (*Nouveau Roman*). Selv vor tids kritikere tager afsæt i fællesbetegnelsen *Det Ny Teater*, når de skal indkredse det franske teaters aktuelle tendenser. Hvordan er dramatik og teater i det hele taget muligt efter Samuel Becketts, Eugène Ionescos, Jean Genets, Arthur Adamovs og Robert Pingets subversive stykker?

Denne stærke strømning får naturligvis også betydning for receptionen af fransk drama i Danmark, og i løbet af årtiet fra slutningen af '50erne til slutningen af '60erne redigerede Chr. Ludvigsen – nu pensioneret lektor fra Dramaturgifaget ved Aarhus Universitet – en serie antologier med franske og danske moderne skuespil. De skuespil, der indgik i titler som *Moderne fransk dramatik* (1959; ny og udvidet udg. 1963), *Moderne dramatik* (1961) og *Moderne dansk dramatik* (1966-68) var vitterlig både moderne og samtidige for udgivelsestidspunkterne. *Moderne teaterproblemer* (1964) tog fat på realismediskussionen, der var blevet markant udfordret af ikke mindst det absurde teater.

Disse forskellige bud på et moderne teater udkom i samme periode, som gruppeteatret begyndte at folde sig ud i Danmark. Det er således karakteristisk, at såvel dramaet som teatret søgte nye veje, hvad angår både indholdet og

formen. Eksperimenter i samlivsformer havde også i teatret sine eksperimenterende sider, der dels var udtryk for en form for opgør med det etablerede teaterestablishment, dels var et forsøg på at finde frem til nye undersøgelsesformer i teaterarbejdsprocessen.

I dag står Frankrig særdeles stærkt med Michel Vinaver (f. 1927), der både har skrevet et større antal dramatiske værker og tillige har udviklet forslag til dramaanalytiske metoder. Vinavers virke som professor ved Etudes Théâtrales, på Université de Paris III, har således resulteret i digre værker med teoretiske tiltag, der nyder en bred eksponering, ikke mindst i de angelsaksiske lande.

Hovedfokus på de næste sider ligger på forfatterens (dramatikerens) forhold til iscenesættelse og opførelse. Bidragsyderne har altså været optaget af det særlige samspil, der finder sted mellem dramatiker og teatertrupper. Herunder er spørgsmålet om, hvordan vi kan forholde os til forbindelsen mellem tekst/værk over for skuespil/instruktion, blevet særligt accentueret. Hvad sker der med værkbegrebet i den slags samspil? Og hvorledes forholder det sig med det begreb, man på engelsk gengiver med »authorship«? Det er uomgængeligt, at samspillet finder sted i en bestræbelse på at nå publikum og på vel at mærke at nå et nyt publikum med nye midler. Denne bestræbelse skal ikke ses som udtryk for best-seller tekster eller tilsvarende forestillinger, men som bestræbelser, der søger at finde et teaterudtryk på egne (genuine) sproglige og æstetiske præmisser. Det er vor opfattelse, at denne type eksperimenter i den franske kontekst har frembragt et nyskabende teater med såvel politisk som kunstnerisk forankring i lokale som globale temaer. Man har med teatret villet »skabe en virkelighed, som man kan tro på« (Serreau).

Som kortfattet præsentation af bidragsydere og deres emner, kan vi fremhæve de fire væsentligste knudepunkter i vores tematik: Der ses i Christina Blachs og Mona Remme Planches artikler om de historiske, økonomiske og institutionelle betingelser, der her og nu eksisterer i Frankrig for at producere det, man har kaldt »et levende teater«. I artiklerne af hhv. Patrice Pavis, Denis Lanoy og Annelis Kuhlmann samler opmærksomheden sig om den dialektiske forbindelse mellem Traditionen og det nye i fransk teater. I Emmanuel Darleys og Steen Bille Jørgensens artikler er fokus rettet mod det i Frankrig så legendariske begreb, nemlig *l'écriture*, hvilket her bliver taget op som både skriftens og læsningens betydning i den litterære dimension. Og endelig er der tale om Mette Bjærges bidrag, der stiller spørgsmål ved den såkaldt nye realisme med udgangspunkt i konkrete analyser af to nyere skuespiltekster.

Teksterne i dette nummer vil i sagens natur indeholde en del franske teaterudtryk. Hvor vi har skønnet det nødvendigt for en bredere forståelse af pro-

blemstillingerne, er begreberne blevet oversat. Andre steder har vi bibeholdt de franske begreber på originalsproget.

Emmanuel Darley, Denis Lanoy og Patrice Pavis har sendt deres artikler på fransk og velvilligt givet os frie hænder til at oversætte dem til dansk.

Denne publikation udkommer som optakt til en minifestival om den aktuelle scene i Frankrig og Danmark. Festivalen byder på to dages workshop, to dages seminar samt teaterbesøg, og finder sted 1. – 4. november 2005 som et samarbejde mellem Afdeling for Romansk og Afdeling for Dramaturgi, Aarhus Universitet. Det er vort håb, at dette nummer af *Peripeti* også efterfølgende vil kunne give anledning til frugtbare dialoger om det nye franske teater.

Steen Bille Jørgensen og Annelis Kuhlmann, Oktober, 2005

Noter

1. « Voilà donc ce que veut dire l'avant-garde : un théâtre qui prépare un autre théâtre, définitif – celui-là. Mais rien n'est définitif, tout n'est qu'une étape, notre vie elle-même est essentiellement transitoire: tout est, à la fois, aboutissement de quelque chose, annonciateur d'autre chose. [...] l'avant-garde, en réalité, n'existe pas; ou, plutôt, elle est tout à fait autre chose que ce qu'on pense qu'elle est. » (Ionesco, 1962: 38-39)
2. *Kajen mod Vest*. (*Quai Ouest*, 1983) Aalborg Teater (1992), instr. Søren Iversen, oversat af Anne Chaplin Hansen. Senere opsat som *Vestkajen* (oversat af Per Aage Brandt 1998), Det kongelige Teater, marts 1999, instr. Alexa Ther. *I bomuldsmarkernes ensomhed* (*Dans la solitude de champs de coton*, 1985) Radio-Teatret og Mammutteatret (1994), instruktion og oversættelse: Henrik Sartou. *Roberto Zucco* (*Roberto Zucco*, 1988), oversat af Jens Smærup Sørensen, Aarhus Teater 1991 og Det kongelige Teater, *Negeren og den hvide hund* (*Combat de nègres et de chiens*, 1979) på dansk ved Niels Olaf Gudme og Peter Langdal, Aveny Teatret 1985, *Om natten før skoven* (*La nuit juste avant les forêts*, 1977) oversat af Lars Bonnevie, Det kongelige Teater 1985. *Tabataba* (*Tabataba*, 1988) oversat af Niels Olaf Gudme, Radio-teatret.